

РОЛЬ САМОСТІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ В АНТИКОРУПЦІЙНІЙ ОСВІТІ ВІЙСЬКОВИХ ФАХІВЦІВ

У статті розглянуто проблеми підготовки військовослужбовців у сфері протидії та запобіганню проявам корупції у службовій діяльності. У ході дослідження проведено аналіз останніх напрацювань у сфері антикорупційної освіти з метою вироблення ефективних форм і методів антикорупційної підготовки військових фахівців та впровадження єдиних підходів у формування сучасної системи антикорупційної освіти у вищих військових навчальних закладах України. Досягти бажаних результатів можливо через винайдення/розробку універсальної комплексної моделі/системи антикорупційної самоосвіти військовослужбовців.

Ключові слова: освіта; самостійна підготовка; запобігання корупції; стратегія; навчальне середовище; військова освіта; навчальні програми; виховання антикорупційних принципів та доброчесності.

Постановка проблеми. Як свідчить аналіз останніх досліджень у сфері антикорупційної освіти, з метою вироблення ефективних форм та методів антикорупційної підготовки військових фахівців, зокрема в умовах самопідготовки, модернізація у сфері антикорупційної освіти військовослужбовців конче потрібна в умовах українського сьогодення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значну увагу вивченню проблематики запровадження самостійної роботи в антикорупційній освіті приділяли такі вітчизняні науковці: А. Алексюк, В. Буряк, В. Козаков, П. Підкасистий, Н. Сагіна, П. Сікорський та ін. Шляхи організації самостійної роботи знайшли відображення у працях А. Вітченка, Н. Жураковської, К. Квасневського, О. Малихіна. Крім того, при підготовці цієї статті використано аналітичні матеріали із публікацій таких міжнародних організацій, як Трансперенсі Інтернешнл, Міжнародної Ради Економічного Розвитку (CECD).

Мета статті – дослідження стану й ролі самостійної підготовки військовослужбовців у сфері протидії та запобіганню проявам корупції.

Методи дослідження: контент-аналіз, узагальнення, систематизація наукових знань, традуктивний метод.

Виклад основного матеріалу. Державу, у якій корупція розповсюджується у всіх сферах суспільного життя, неминуче чекає крах. Навіть при збереженні основних атрибутів державності в такій державі керувати будуть не громадяни через уряд та парламент, а корупціонери різних ланок. І жити вона буде не за законами, а за нав'язаними їй

корупційними поняттями. Найнебезпечнішим є те, що корупція руйнує суспільну свідомість, мораль, економічні відносини, роблячи із законослухняних громадян членів злочинного суспільства, поєднаних круговою порукою та зневагою до Закону [1, 6].

Максимальне зменшення рівня корупції є основним життєво важливим завданням, із яким треба впоратися в найкоротші строки українцям та всім державним інституціям в нашій державі за підтримки міжнародних партнерів. Але корупція не є суто українською проблемою. На сьогодні вона має транскордонний характер, у зв'язку з чим до її вирішення прикута увага не лише громадян України, а й міжнародної спільноти. Адже наша держава взяла на себе зобов'язання вживати рішучих заходів у сфері запобігання корупції, ратифікувавши Конвенцію ООН проти корупції від 31 жовтня 2003 року [5] та Кримінальну конвенцію Ради Європи про боротьбу з корупцією від 27 січня 1999 року [7].

Особливо це стосується корупції серед оборонних інституцій, що має в цій площині прямі дестабілізуючі наслідки, є довгостроковим деструктивним фактором впливу на систему національної безпеки та оборони держави в цілому й опосередковано впливає на її недоторканність і цілісність. У зв'язку із цим важкі умови сьогодення, економічна нестабільність, обтяжливий збройний конфлікт на Сході країни, змушують до рішучих та дієвих антикорупційних реформ, насамперед, у секторі безпеки та оборони.

Усвідомлюючи їх важливість, Україною у 2014 році було прийнято низку нормативних актів, присвячених урегулюванню боротьби з корупцією, зокрема Антикорупційну стратегію на 2014-2017 роки [8]. У ній зазначається, що з метою формування в суспільстві ідеї нетерпимості до проявів корупції доцільно проводити роз'яснення найбільш важливих антикорупційних заходів, що здійснюються в державі, положень законодавства про запобігання та протидію корупції, запроваджувати проведення освітніх заходів щодо моделей поведінки в певних ситуаціях із можливими корупційними ризиками.

Слідуючи положенням Антикорупційної стратегії, активну участь в антикорупційному процесі бере й Міністерство оборони України (далі – МО України). Боротьба з корупцією саме у цьому відомстві має бути найвищим пріоритетом. Адже збройна агресія на сході загострила проблему належного функціонування всіх військових формувань нашої держави, що є неможливим без викорінення корупційних проявів у сферах їх діяльності.

Зважаючи на те, що проблема антикорупційної освіти є достатньо новою для України, у нашій державі надзвичайно мало наукових праць, присвячених її розв'язанню. Серед існуючих відзначимо дослідження В. Заросила та М. Мельника [9], у яких лише намічено шляхи вдосконалення системи антикорупційної освіти в Україні.

Ураховуючи сучасний стан справ у нашій державі, пріоритетним процесом має стати формування в суспільстві ідеї нетерпимості до проявів корупції, що можна зробити, зокрема, шляхом регулярного проведення

інформаційних кампаній, спрямованих на розвиток психологічної установки в населення щодо несприйняття корупції як способу розв'язання проблеми та підвищення рівня правової свідомості громадян, особливо в питаннях їх обізнаності щодо своїх прав та свобод, механізму їх реалізації та правових способів захисту. Указані заходи також сприятимуть комплексному формуванню в людей доброчесної поведінки.

Повертаючись до кроків, зроблених МО України в частині нормативного врегулювання процесу боротьби з корупцією, слід відзначити, що з метою конкретизації заходів із реалізації Антикорупційної програми, а також визначення конкретного строку їх виконання, у МО України затверджено низку наказів. Зокрема, наказ «Про затвердження антикорупційної програми Міністерства оборони України на 2017 рік» від 30 травня 2017 року № 299, який ухвалено з метою вдосконалення системи запобігання і виявлення корупції в МО України та ЗС України [2]. У зазначеному відомчому документі приділено увагу такому напряму протидії корупції у відомстві, як антикорупційне навчання різних категорій військовослужбовців та працівників.

Зауважимо, що зміст спецкурсів із виховання доброчесності та негативного ставлення до корупції у військових навчальних закладах обов'язково має відокремлюватися від інших навчальних програм, проте корелюватися зі змістом професійної підготовки загалом. Причиною цього є залежність ефективності запобігання корупції у військовій сфері від розуміння військовослужбовцем загальної проблематики даного явища, тобто чи усвідомлює він повною мірою, з чим має справу. Тому надзвичайно велику роль відіграє самостійна підготовка фахівця з вивчення антикорупційного законодавства, засвоєння морально-етичних цінностей, принципів, особистої відповідальності.

З іншого боку, слід відзначити, що зовнішнього впливу на громадян з метою формування негативного ставлення до корупції зовсім не достатньо без особистої роботи кожного над своїм світоглядом. Перед вищою військовою школою ставиться завдання підготовки фахівця, який прагне цілеспрямовано, самостійно поглиблювати, розширювати свої знання через самостійну діяльність.

Поняття “самостійна робота” є досить широким і тому не має однозначного визначення. Під самостійною роботою тих, хто навчається, науковці розуміють:

- засіб закріплення навчального матеріалу, активізації пізнавальної активності;
- роботу, що здійснюється для набуття нових знань і вмінь у спеціально відведений для цього час без участі викладача, але за його завданням і під його керівництвом;
- сукупність навчальних дій, за допомогою яких відбувається самостійне закріплення та поглиблення раніше здобутих знань, умінь і навичок, а також оволодіння новими [1, 3, 9].

Ми розглядатимемо самостійну навчальну роботу як одну із форм активної навчально-пізнавальної діяльності, маючи на увазі інтеграцію специфічної діяльності викладача і слухача в умовах інформаційного навчального середовища під час підготовки фахівців у соціальній сфері. Організація самостійної підготовки військових фахівців передбачає формулювання і виконання певних дидактичних вимог та основоположних принципів організації, що ставляться як перед самими слухачами, так і перед “організатором” цієї роботи.

Традиційно самостійна робота слухачів проводиться за такими формами:

□ індивідуальна (реферативні повідомлення, курсове проектування, самостійна науково-дослідницька робота, консультації тощо);

□ групова (проектне та проблемне навчання, навчання у співпраці, ігрове проектування, групові консультації, заняття в гуртках тощо);

Найпоширенішою формою самостійної роботи є робота з конспектами, методичними розробками, підручниками, посібниками, нормативною, періодичною та монографічною науковою літературою з веденням відповідних записів.

У сучасній педагогічній практиці серед найефективніших методів самостійної роботи слухачів, що сприяють індивідуалізації та інтенсифікації навчального процесу, необхідно виокремити такі, як:

□ проблемно-пошукові (спрямовані на активізацію пізнавальної діяльності);

□ метод проектного навчання (спрямований на досягнення прогнозованих результатів);

□ метод групової роботи (спрямований на вирішення завдань підвищеної складності, вирізняється новизною, мобільністю, широким вибором напрямів у розв’язанні задач);

□ методи застосування інформаційно-комунікаційних технологій у навчанні (тісно пов’язані з використанням персональних електронних обчислювальних машин, що підвищують ефективність засвоєння знань слухачами).

Однією з найважливіших педагогічних умов забезпечення якості організації спецкурсів із виховання доброчесності та негативного ставлення до корупції є інформаційна підтримка проведення самостійної роботи слухачів, а саме розроблення й використання в навчальному процесі інформаційних технологій навчання. Основними напрямками змін у змісті навчання, пов’язаних із запровадженням новітніх інформаційно-освітніх технологій [3], є:

□ розширення та поглиблення теоретичних основ навчальних курсів шляхом підвищення їх доступності для тих, хто навчається, а завдяки можливостям засобів цих технологій уточнювати зміст навчання, доступу до будь-якої інформації, інтелектуалізації інформаційних навчальних систем. Інформаційно-освітні технології відіграють важливу роль у розширенні та поглибленні фундаментальних знань, всебічному й ґрунтовному вивченні предметної галузі, формуванні знань, необхідних для пояснення причинно-

наслідкових зв'язків досліджуваних процесів і явищ, пізнання законів розвитку світу;

- створення інтегрованих курсів, посилення міжпредметних зв'язків, комплексного характеру вивчення реальності;

- вивчення виробничих і соціальних ситуацій, унаслідок чого посилюється зв'язок теорії з практикою, а навчання набуває практичної значущості;

- проведення прес-конференцій для поглиблення знань на антикорупційну тематику;

- дистанційне навчання службовців МО України та ЗС України доброчесності та зниження корупції в оборонному секторі;

- вивчення світового досвіду у сфері запобігання корупції в оборонній сфері (за допомогою інформаційної мережі Інтернет, зокрема, спілкування з колегами та тими, хто навчається в інтерактивному режимі, користування каталогами й бібліотечними фондами провідних бібліотек Сполучених Штатів Америки та Західної Європи);

- збільшення спроможностей, чисельності та кола навчальних тем;

- проведення занять за участю іноземних фахівців;

- налагодження тісних зав'язків із міжнародною організацією Трансперенсі Інтернешнл і країнами-учасницями НАТО з розбудови доброчесності.

Таким чином, антикорупційне навчання військових фахівців у вищих військових навчальних закладах є різноплановим та комплексним процесом і не є можливим без мотивування й ефективної організації самостійної роботи. Виховання доброчесності та негативного ставлення до корупції у військових навчальних закладах має забезпечуватися системно та безперервно, а самостійна робота є невід'ємною частиною процесу підготовки фахівця.

Висновки та перспективи подальших наукових досліджень. Проблематика боротьби з корупцією в Україні є досить актуальним соціально-політичним явищем сьогодення. З обранням курсу на Євроінтеграцію наша держава стала на шлях комплексного реформування, що торкнулося не лише державних інституцій, а й ментального переформатування суспільства в цілому. Одним з основоположних критеріїв антикорупційного виховання в існуючій системі самосвідомості суспільства є інтеграція комплексної парадигми самоосвіти у процес виховання військових фахівців. Як вже було зазначено, ця система знаходить своє відображення у проектах, упроваджених у вищих військових навчальних закладах України. Проведений аналіз та визначення перспективних напрямків і критеріїв будівництва системи антикорупційної самоосвіти є досить суттєвим кроком вперед, але все ж таки цього не достатньо для повноцінного гарантування бажаних результатів.

На нашу думку, у подальшому система антикорупційної самоосвіти не має обмежуватися доступністю емпіричних матеріалів, що базуються на вивченні національного й іноземного досвіду, а повинна нести комплексний характер і супроводжуватися контрольними-методичними заходами в поєднанні з імплементацією системи електронних ресурсів, повсякденним оновленням

навчального контенту, доступність якої та обов'язковість виконання кожним суб'єктом має гарантуватися нормативно.

Перспективи подальших досліджень полягають у винайденні/розробці на основі наявних матеріалів та міжнародного досвіду універсальної комплексної моделі/системи антикорупційної самоосвіти військово-службовців для подальшої її інтеграції в повсякденну діяльність кожного підрозділу або частини (з'єднання).

ЛІТЕРАТУРА

1. Агалець І. Самостійна робота студентів в педагогічних навчальних закладах у процесі вивчення дисципліни «Основи етикету» / Інна Агалець // Молодь і ринок. – 2011. – № 9 (80). – С. 26–30.

2. Антикорупційна програма Міністерства оборони України на 2017 рік, затв. наказом МО України від 30 травня 2017 року № 299 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mil.gov.ua/diyalnist/zapobigannya-proyavam-korupczii/>.

3. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навч. посіб. / І. М. Дичківська. – К. : Академвидав. – 2004. – С. 351.

4. Іващенко О. Іржа. Книга про хабарництво в Україні та боротьбу з ним : навч. посіб. / О. Іващенко. – К. : вид-во ТОВ «Новий друг». – 2008. – С. 272.

5. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції; міжнародний документ від 31 жовтня 2003 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_c16.

6. Кримінальна конвенція Ради Європи про боротьбу з корупцією : міжнародний документ від 27 січня 1999 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_101.

7. Мельник М. І. Корупція – корозія влади (соціальна сутність, тенденції та наслідки, заходи протидії) : монографія / М. І. Мельник. – К. : Юридична думка. – 2004. – С. 400.

8. Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки»: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1699-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1699-18>.

9. Торічний О. В. Зміст та особливості формування військово-спеціальної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників на базовому етапі / О. В. Торічний // Збірник наук. праць НАДПСУ // [гол. ред. Потапчук Є. М.]. – № 61– Хмельницький : вид-во НАДПСУ, 2011. – С. 107–111.

REFERENCES

1. Ahalets I. Samostiynna robota studentiv v pedahohichnykh navchalnykh zakladakh u protsesi vyvchennya dystsypliny «Osnovy etyketu» / Inna Ahalets // text edition. – K.: Molod i rynok. – 2011. – № 9 (80). – P. 26–30.

2. Anticorruption Program for Ukrainian MOD, Ukraine MOD order, 30 March 2017 № 299 [Electronic resource]. – Access regime: <http://www.mil.gov.ua/diyalnist/zapobigannya-proyavam-korupczii/>.

3. Dychkivska I. M. Innovative pedagogical technologies: / I.M. Dychkivska // Textbook. - K. : Academic publishing house. – 2004. – P. 351.

4. Ivashchenko O. Rizha. Book on bribery in Ukraine and the fight against it. / O. Ivashchenko // Educational Manual. – K. : Publishing House LLC "New Friend". – 2008. – P. 272.

5. United Nations Convention against Corruption; international document dated October 31, 2003 [Electronic resource]. – Mode of access: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_c16.

6. Council of Europe Criminal Law Convention on the fight against corruption: international document of 27 January 1999 [Electronic resource]. – Mode of access: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_101.

7. Melnyk M.I. Corruption – corrosion of power (social essence, tendencies and consequences, measures of counteraction) / M.I.Melnik // Monograph. – K. : Legal Opinion. – 2004. – P. 400.

8. On the Principles of State Anti-Corruption Policy in Ukraine (Anticorruption Strategy) for 2014–2017 ": Law of Ukraine dated October 14, 2014 No. 1699-VII [Electronic resource]. – Mode of access: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1699-18>.

9. Torychny O. V. Contents and peculiarities of formation of military special competence of future officers-border guards at the basic stage / O.V. Yearbook // Collection of sciences. Works No. 61 // [Ch. Ed. Potapchuk E.M.]. - Khmelnytsky: Vot-na National acad. SPSU, 2011. – P. 107–111.

РЕЗЮМЕ

**Лилия Бакунчик,
Людмила Крымец,**
доктор философских наук, старший научный сотрудник,
Национальный университет обороны Украины
имени Ивана Черняховского

Роль самостоятельной подготовки в антикоррупционном образовании военных специалистов

В статье рассмотрены проблемы подготовки военнослужащих в сфере противодействия и предотвращения проявлений коррупции в служебной деятельности. В ходе исследования проведен анализ последних разработок в сфере антикоррупционного образования с целью выработки эффективных форм и методов антикоррупционной подготовки военных специалистов и внедрения единых подходов в формировании современной системы антикоррупционного образования в высших военных учебных заведениях Украины. Достичь желаемых результатов возможно через изобретение / разработку универсальной комплексной модели / системы антикоррупционного самообразования военнослужащих.

Ключевые слова: образование; самостоятельная подготовка; предотвращение коррупции; стратегия; учебная среда; военное образование; учебные программы; воспитание антикоррупционных принципов и добродетели.

SUMMARY

**Liliia Bakunchyk,
Liudmyla Krymets,**
Doctor of Science in Philosophy, Senior Researcher
National Defense University of Ukraine named
after Ivan Cherniakhovskyi

The role of self-study in anti-corruption education of military specialists

The article deals with the problems of training of servicemen in the field of counteraction and prevention of corruption during the execution of duties. In the course of the research, an analysis of recent developments in the field of anti-corruption education was conducted to develop effective forms and methods of anti-corruption training of military specialists and to introduce common approaches to the formation of a modern anti-corruption education system in higher military educational institutions of Ukraine. It is possible to achieve the desired results by inventing / developing a universal integrated model / anti-corruption self-education system for servicemen.

Key words: education; self-training; prevention of corruption; strategy; educational environment; military education; curriculum; education of anti-corruption principles and integrity.